

Uittreksel van 3 havo/vwo, hoofdstuk 1

HOOFDSTUK 1 Multicultureel Amerika

§1 Kolonisatie en landschap

Ongeveer twee eeuwen geleden trokken de kolonisten dwars door Amerika

Opschuivende frontiers

- ▶ Ten tijde van de ontdekking was Amerika een leeg continent. Ongeveer een **[half miljoen]** Indianen woonden erg verspreid. Daar gingen de immigranten koloniseren: **[het bewoonbaar maken en inrichten van het gebied]**.
- Aan de oostkust werden door voornamelijk Britse immigranten **[dertien]** koloniën gesticht, die in 1776 de **[Verenigde Staten van Amerika]** uitriepen.
- In de loop van de 19e eeuw migreerden miljoenen Europeanen naar Amerika. Zij gingen daar weg vanwege de **[honger, armoede, werkloosheid]** en het ontbreken van **[vrijheid van godsdienst of meningsuiting]**. Eenmaal binnen trokken de kolonisten naar het westen. De westelijke grens van het bewoonde gebied wordt de **[frontier]** genoemd.

Landschappen langs de veertigste breedtegraad

- ▶ Op weg van New York naar San Francisco verandert het landschap continu. Een groot deel daarvan is inmiddels **[ingericht]**.
- De Appalachen is een middelgebergte, gemiddeld tussen de 500 en 1500 meter hoog. Het is een **[oud]** gebergte met door **[erosie]** afgeronde toppen. De Rocky Mountains in het westen van de VS is een **[jong]** gebergte met spitse toppen boven de **[4000 meter]** en **[eeuwige sneeuw]**.
- Tussen beide gebergten liggen de **[Interior Plains]**, met grootschalige **[landbouw]** en weinig relief. Het oostelijk deel ligt lager dan 500 meter en wordt de **[Centrale Laagvlakte]** genoemd. Hier bevindt zich de Cornbelt. Westwaarts loopt het langzaam op naar de **[Great Plains]**, een hoogvlakte met **[prairiegrassen]**. Er vindt **[tarweverbouw]** plaats met behulp van **[irrigatie]** en **[extensieve veeteelt]**.
- Ten westen van de Rocky Mountains ligt het **[Grote Bekken]**, een hoogvlakte boven de 1500 meter, met **[kale rotsen]** en **[droogtevegetatie]**. Vlak bij de kust bevindt zich de **[Central Valley]**, in de **[regenschaduw]** van de omringende gebergten. Met behulp van irrigatie worden hier **[citrusfruit]**, rijst en groenten verbouwd.

Basisboek 58 Reliëf

- ▶ De definitie van reliëf is: **[hoogteverschillen in het landschap]**.
- Er zijn vier verschillende reliëfvormen
 - **[Hooggebergte]**
 - **[Middelgebergte]**
 - **[Heuvelland]**
 - **[Laagland]**
- Hellingen kunnen ook voorkomen in laagland, alleen zijn de **[hoogteverschillen]** daar nooit groot.
- Een gebied met weinig of geen reliëf heet een **[vlakte]**. Als zo'n gebied lager ligt dan **[500 m]**, is het een laagvlakte. Boven de 500 m heet het een hoogvlakte of **[plateau]**.

§2 Klimaat en natuurgeweld

In een groot land als de Verenigde Staten zijn er grote verschillen in klimaat en is er ook sprake van extreem natuurgeweld.

- Bron 1:** De noord-zuidrichting van de gebergten zorgt ervoor dat de **[oceaninvloed]** gering is. Uit het noorden komen in de winter de koude **['northerns']** binnen, in de zomer de warme **['southerns']**.
- Bron 2:** In de woestijnstaten in het westen ontstaan in de zomer zware **[stofstormen]**. Bij plotseling regenval kan de bodem zo snel verzadigd raken dat deze gaat schuiven; er ontstaat een **['flashflood']**.
- Bron 3:** Het zuidoosten krijgt in de zomer en de herfst, als het zeewater is opgewarmd tot boven de **[27 graden Celsius]**, te maken met **[hurricanes]**, die grote schade in kustgebieden kunnen veroorzaken.
- Bron 4:** Berucht zijn de overstromingen in het **[stroomgebied]** van de Mississippi, als gevolg van de heftige **[neerslag]** in het binnenland veroorzaakt door de botsing van koude en warme lucht.
- Bron 5:** In het midden van de Verenigde Staten ontstaan in het voorjaar **[tornado's]** wanneer koude , **[droge landlucht]** botst met warme, **[vochtige zeelucht]**. Zij kunnen enorme schade aanrichten aan auto's en gebouwen.

Basisboek 30 Temperatuurfactoren

- ▶ Temperatuurfactoren (3) hebben grote invloed op de temperatuur.
- **[Breedteligging]:** hoe verder van de evenaar, hoe kouder.
- **[Hoogteligging]:** hoe hoger, hoe kouder.
- **[Land-zeeverdeling]:** hoe verder van zee, hoe warmer in de zomer en hoe kouder in de winter.

Basisboek 33 Breedteligging en temperatuur

- ▶ De zon is de 'kachel' van de aarde. De warmte die de zon afgeeft is niet overal hetzelfde.
- De **[breedteligging]** heeft invloed op de temperatuur. Op hoge breedte is het koud, op lage breedte is het warm. Dit heeft te maken met de **[hoogte]** van de zon.
- De aarde is een bol. In de poolstreken vallen de zonnestralen schuin op de aarde. Ze moeten een groter **[oppervlakte]** verwarmen en geven daarom minder warmte af dan **[loodrechte]** zonnestralen.
- In de tropen vallen de zonnestralen loodrecht op het aardoppervlakte en geven dus meer warmte af.
- **[Wolken en stofdeeltjes]** in de lucht kaatsen een deel van de zonnestralen terug het heelal in. Schuine zonnestralen moeten een **[langere]** weg afleggen en komen meer **[wolken en stofdeeltjes]** tegen. Hierdoor geven ze minder warmte af.

Basisboek 36 Temperatuur boven land en boven zee

- ▶ Of zonnestralen op land óf op water vallen, is een belangrijk verschil voor de temperatuur.
- **[Land]** wordt sneller warm of koud dan **[water]**.
- Dat verschil heeft tevens gevolgen voor de temperatuur van de **[lucht]** erboven.
- Zee heeft een **[matigende]** invloed op de temperatuur. De luchttemperatuur boven zee zal nooit erg hoog of erg laag zijn.
- Boven land kan de temperatuur juist heel snel wisselen.

Basisboek 37 Aanlandige en afluandige winden

- ▶ De windrichting heeft invloed op de temperatuur. In Nederland zorgt een noordoostenwind voor **[vorst]**, een zuidwestenwind voor **[dooi]** ('s winters), een oostenwind voor **[warmte]** en een westenwind voor **[afkoeling]** ('s zomers). **[Westenwinden]** overheersen in Nederland en zorgen voor koele zomers en zachte winters.
- De oostenwind (afluandig) is een **[landwind]**, afkomstig van het vasteland van Europa. De westenwind (aanlandig) is een **[zeewind]**, afkomstig van de Atlantische Oceaan. Beide winden werken 's zomers anders dan 's winters.
- Een **[aanlandige]** wind zorgt voor minder warme zomers en minder koude winters.
- Een **[afluandige]** wind zorgt voor warmere zomers en koudere winters.

Basisboek 40 Ontstaan van neerslag

- ▶ Koude lucht kan **[minder water]** bevatten dan warme. Opstijgende lucht **[koelt af]** en kan dus neerslag veroorzaken.
- Dalende lucht warmt op en zorgt dus voor **[droogte]**.

Basisboek 41 Neerslag in een gebergte

- ▶ De loefzijde van een gebergte is de kant waar **[de wind vandaan komt]**. Daar zorgt de stijgende lucht voor **[stuwings]**regen.
- De andere zijde van het gebergte heet **[lijzijde]** ook wel **[regenschaduw]** genoemd. Omdat de lucht daar daalt is het daar droog.

Basisboek 51 Klimaatstelsel van Köppen

- ▶ Het klimaatstelsel van Köppen onderscheidt vijf klimaatzones:
 - A **[Tropisch regenklimaat]**
 - B **[Droog klimaat]**
 - C **[Zeeklimaat (maritiem klimaat)]**
 - D **[Landklimaat (continentaal klimaat)]**
 - E **[Koud klimaat]**
- Klimaatzones A, C, D en E worden onderscheiden op grond van de **[temperatuur]**. A is het warmste klimaat, E het koudste. Het B-klimaat is zo **[droog]** dat het onderscheiden wordt op grond van neerslag.
- ▶ Elk klimaat kan weer worden onderverdeeld door een extra letter toe te voegen.
- BW staat voor een zeer droog **[woestijn]**klimaat en BS voor een iets minder droog **[steppe]**klimaat.
- De toegevoegde (kleine) letters bij de klimaten A, C en D zeggen iets over het al of niet voorkomen van een droge tijd.
 - F (fehlt) = **[droogte ontbreekt; neerslag in alle jaargetijden]**.
 - s (sommer) = droge tijd in de **[zomer]**
 - w (winter) = droge tijd in de **[winter]**
- Het Middellands Zeeklimaat (of **[mediterraan klimaat]**) is een Cs-klimaat; een gematigd maritiem klimaat met een droge zomer.
- Het **[savanneklimaat]** is een Aw-klimaat; een tropisch klimaat met een droge winter.
- Aan het E-klimaat worden hoofdletters toegevoegd:
 - F = (eeuwig) sneeuw in **[poolgebieden]**
 - H = (eeuwig) sneeuw in **[hooggebergte]**
 - T = **[toendra]**

Basisboek 52 Grenzen tussen de Köppen-klimaten

- ▶ Van de evenaar af naar de polen zijn er de volgende natuurlijke zones:
 - Zone A: tropische vegetatie met als meest kenmerkende boom de **[kokospalm]**.
 - Zone B: **[woestijn]**vegetatie
 - Zone C: gebied met **[loofbomen]**
 - Zone D: gebied met **[naaldbomen]**
 - Zone E: gebied met **[toendra's]** of **[eeuwig ijs]**.
- De palmgrens (de grens van het A-klimaat) ligt bij de isotherm **[18 °C]** in de koudste maand.
- De loofbomengrens (de grens tussen het C- en D-klimaat) ligt bij de isotherm **-3 °C** in de **[koudste]** maand.
- De boomgrens (de grens tussen het D- en E-klimaat) ligt bij de isotherm **10 °C** in de **[warmste]** maand.

§3 Melting pot of salad bowl?

Herkomstgebieden

- ▶ Begin 19e eeuw woonden er nog maar **[3,9]** miljoen mensen in de VS, waaronder driekwart miljoen indianen. Daarna komt de **[immigratie]** op gang. Tot 1960 overheerst de **[blanke immigratie]**. Daarna komen er nieuwe groepen naar de Verenigde Staten.
- **[Twee]** van de drie Amerikanen hebben **[Europese]** wortels.
- De **[dertig miljoen]** zwarten in de VS zijn afstammelingen van **[Afrikaanse slaven]** die werkten op de **[plantages]** in het zuidoosten. Na de afschaffing van de slavernij zijn de meesten daar blijven wonen of verhuisd naar de **[industriesteden]** in het **[noordoosten]**. Ze noemen zichzelf **[Afro-Amerikanen]**.
- Hispanics zijn **[Spaanssprekende]** immigranten uit Latijns-Amerika en wonen vooral in het zuidwesten. Jaarlijks komen er duizenden Mexicanen de grens over op zoek naar werk in de **[landbouw]** en de **[industrie]**. Ze zijn **[laaggeschoold]** en **[goedkoop]**. Er zijn zo'n 45 miljoen Hispanics in de VS.
- De Aziaten wonen vooral in **[het westen]** en in de **[grote steden]**. Vooral afkomstig uit **[China]**, **[India]**, Filipijnen en Vietnam. Veelal goed opgeleid, zijn geslaagd en vormen een 'modelminderheid'. Arme Aziaten komen uit Laos en Cambodja.

Meltingpot

- ▶ Nieuwkomers leren op school **[Engels]** en **[Amerikaanse geschiedenis]**, worden trots op hun nieuwe vaderland en geloven in de **[American Dream]**.
- Aanvankelijk was er sprake van een **[meltingpot]**: immigranten uit Noord- en West-Europa pasten zich aan elkaar aan en smolten samen. Oost- en Zuid-Europeanen die later kwamen bleven **[in hun eigen wijken wonen]**.
- De nieuwe groepen immigranten houden nog veel contact met hun **[land van herkomst]** en laten zich niet meer zo makkelijke omsmelten tot Amerikanen. Ze trouwen nog veel met iemand uit hun eigen land (= **[gezinsvorming]**) of laten gezinsleden overkomen (= **[gezinshereniging]**). In de **[etnische]** wijken blijven de taal en de winkels zoals gewend in het eigen land. Toch is men trots om Amerikaan te zijn.
- De Amerikaanse bevolking is heel **[pluriform]** geworden. Men spreekt van een **[salad bowl]**: een fruitsalade met herkenbare stukjes fruit.

Basisboek 117 Immigratie en emigratie

- ▶ Migratie bestaat uit **[binnenlandse]** en **[buitenlandse]** migratie (ook wel landverhuizing). **[Emigratie]** is het verlaten van een land. **[Immigratie]** is het binnenkomen van een land.
- Mensen hebben verschillende redenen om van het ene land naar het andere land te verhuizen.
- Redenen om te vertrekken noem je pushfactoren of **[afstotingsfactoren]**.
- Redenen die een ander gebied aantrekkelijk maken heten pullfactoren of **[aantrekkingsfactoren]**.

Basisboek 118 Soorten push- en pullfactoren

- ▶ Bij de migratie spelen de **[economische]**, **[politieke]** en **[fysische]** push- en pullfactoren de belangrijkste rol.
- Veel mensen verhuizen om **[economische]** redenen.
- Mensen die hun eigen woongebied verlaten wegens gebrek aan geld en werk heten economische migranten of **[arbeidsmigranten]**.
- **[Vluchtelingen]** verlaten om politieke redenen hun land. Vluchtelingen binnen hun eigen land noem je **[ontheemden]**.
- Vluchtelingen die een verzoek indienen tot bescherming (asiel aanvragen) worden **[asielzoekers]** genoemd. Economische vluchtelingen krijgen geen kans.
- Fysische factoren hebben te maken met **[natuur]**, landschap en **[milieu]**.
- Bij de fysische factoren horen ook **[natuurrampen]**.

Basisboek 119 Kettingmigratie en remigratie

- ▶ Bij kettingmigratie leidt de ene migratie tot een volgende migratie. Voorbeelden:
 1. **[gezinsvorming]**: een migrant haalt zijn huwelijkspartner uit een ander land;
 2. **[gezinshereniging]**: een migrant laat zijn gezin naar het nieuwe land komen.
- Bij **[remigratie]** gaan migranten terug naar het land van herkomst.

Basisboek 120 Allochtonen en autochtonen

- ▶ Een **[allochtoon]** is iemand van wie één of beide ouders in het buitenland zijn geboren.
- Alleen de eerste generatie is in het buitenland geboren. De tweede generatie is geboren in het land waar ze nu wonen. Als beide ouders in het land zijn geboren waar je leeft, ben je een **[autochtoon]**.
- Westerse allochtonen komen uit het cultuurgebied van de **[westerse wereld]**. Niet-westerse allochtonen komen uit een ander cultuurgebied.
- De vier grootste (niet-westerse) groep allochtonen in Nederland zijn van **[Turkse]**, **[Marokkaanse]**, **[Surinaamse]** of **[Antilliaanse]** afkomst.
- Een vreemdeling (of buitenlander) is iemand die geen **[Nederlands paspoort]** heeft.

Basisboek 124 Multiculturele samenleving

- ▶ Een multiculturele samenleving is een maatschappij waar mensen uit **[verschillende culturen met elkaar samenleven]**.
- De groepen met andere culturen dan de overheersende cultuur noem je culturele of **[etnische minderheden]**.
- Als groepen mensen weinig of geen contact hebben met elkaar spreek je van **[maatschappelijke segregatie]**.
- Het tegenovergestelde van segregatie is **[integratie]**. Dit betekent dat allochtonen actief meedoen aan de samenleving.
- **[Integratie]** betekent dat ze de wetten en regels van het land accepteren, zonder daarbij hun eigen cultuur op te geven.
- Als migranten steeds meer elementen van de overheersende cultuur overnemen, spreek je van **[assimileren]**.

§4 Go west, go south

People on the move

- ▶ De **[binnenlandse migratie]** zorgt voor grote **[verhuisstromen]** tussen de regio's noordoosten, midwesten, zuiden en westen. Het hoofdpatroon is een verschuiving van het **[demografisch zwaartepunt]** naar het **[zuidwesten]**: er wonen aan alle kanten om dit zwaartepunt evenveel mensen.

Snowbelt en sunbelt

- ▶ De verschuiving **[noordoost – zuidwest]** komt door een aantal push- en pullfactoren.
- In het noordoosten is het migratiesaldo al jaren negatief als gevolg van
 - a. een **[economische]** pushfactor; veel bedrijven kregen het moeilijk door **[concurrentie]** uit lage- lonenlanden in **[Zuidoost-Azië]**
 - b. een **[sociale]** push factor: blanken vertrokken naar de **[suburbs]** en de zwarten bleven achter in **[arme]** wijken, waar veel armoede en geweld plaatsvonden. Veel blanke Amerikanen verlieten de **[snowbelt]**, zoals het noordoosten vanwege de strenge winters wel wordt genoemd.
- De zonnige staten in het zuiden en westen worden **[sunbelt]** genoemd. Daar bevinden zich veel **[footloose]** bedrijven, d.w.z. niet gebonden aan grondstoffen, wel aan de dichtbijheid van een aantrekkelijke woonomgeving.
- De **[Silicon Valley]** in Californië, genoemd naar de chip gemaakt van silicium, heeft een **[zonnig]** klimaat, zee, bergen en een grote stad dichtbij: **[San Francisco]**. In dit gebied komen vele **[computer]**bedrijven voor.

Meltingpotstaat Californië

- ▶ Californië kende voor 1995 een **[vestigingsoverschot]**, erna een **[vertrekoverschot]**.
- De vertrekkers zijn vooral **[blanken]**, weg van de multiculturele stedelijke centra richting suburbs. We verschijnsel heet **[white flight]** of **[white fright]**.

Sunbeltmigranten

- ▶ Het zijn vooral blanke welvarende gezinnen en ook veel **[ouderen]** die naar de sunbelt toekomen.
- Naar het zuidoosten komen vooral **[blanken]**; daarnaast keren ook veel **[zwarten]** terug naar het gebied waar hun (voor)ouders zijn vertrokken.
- **[Hispanics]** en **[Aziaten]** nemen ook steeds meer deel aan de binnenlandse migratie. Vanuit de **[gateway]**staten trekken zij naar andere staten.

Basisboek 109 Verandering in bevolkingsaantal

- ▶ De bevolking van een gebied verandert door twee factoren
- Veranderingen door **[geboorte en sterfte]** (natuurlijke veranderingen). **[Geboorteoverschot]** is als er meer mensen worden geboren in een jaar dan dat er sterven. **[Sterfteoverschot]** is het omgekeerde geval. Samen vormen deze de **[natuurlijke bevolkingsgroei]**.
- Veranderingen doordat mensen uit een gebied vertrekken of doordat ze zich in een gebied vestigen. **[Migratie]** is het verhuizen van het ene woongebied naar het andere.
- Vestigingsoverschot is als er zich meer mensen vestigen dan dat er uit dat gebied vertrekken. Vertrekoverschot is het omgekeerde geval.
Vestiging + vertrek = **[migratiesaldo]**.

Basisboek 110 Bevolkingscijfers: absoluut en relatief

- ▶ Je kunt bevolkingscijfers op twee manieren weergeven.
- Bij **[absolute]** getallen gaat het om aantallen of hoeveelheden.
- Bij **[relatieve]** getallen gaat het om percentages (per 100) of promillages (per 1000). Het aantal geboorten per jaar per **[1000]** inwoners heet het geboortecijfer. Het aantal sterfgevallen per jaar per **[1000]** inwoners heet het sterftcijfer. Dit kan ook weergegeven worden voor migranten.
- Met relatieve getallen kun je gebieden **[met elkaar vergelijken]**.

§5 Los Angeles: metropool en meltingpot

Bron 1: Amerikaanse steden kennen de volgende indeling: binnenstad (**[downtown]**) met het **[central business district]**, gekenmerkt door brede wegen en **[wolkenkrabbers]**; daaromheen de **[etnische wijken]** en daaromheen de voorsteden of **[suburbs]**.

Bron 2: Buiten de CBD beginnen de etnische wijken. Deze zijn

1. **[veel groter]** dan in Nederland
2. **[homogener]** dan in Nederland

Etnische groepen wonen dus sterk **[gescheiden]** van elkaar. Dit heet **[ruimtelijke segregatie]**.

Bron 3: De buitenste ring wordt gevormd door de **[voorsteden]** met veel luxe woningen met veel grond. Vroeger waren de voorsteden voornamelijk **[blank]**; tegenwoordig wonen er ook veel etnische groepen uit de **[middenklasse]**, vertrokken uit de etnische wijken.

Bron 4: Deze kaart geeft de spreiding weer van de etnische groepen.

Bron 5: De voorsteden (=suburbs) spreiden zich uit over vele tientallen kilometers. Er is sprake van **[urban sprawl]**. Aan de rand ligt een aantal **[edge city's]**, ontstaan doordat veel bedrijven en winkels zijn vertrokken uit de CBD. Deze merkt daarvan nu de gevolgen wat betreft hun economische ontwikkeling.

Bron 6: De agglomeratie van Los Angeles kent nog maar **[30%]** blanken als gevolg van de vestiging van jonge immigranten, die de plek innemen van oudere vertrekkers.

Bron 7: Blanken en etnische groepen leven min of meer gescheiden van elkaar. Dit verschijnsel wordt **[maatschappelijke segregatie]** genoemd. De blanke scholen staan vooral in de suburbs, soms zelfs in **['gated community's']**

Basisboek 155 Etnische wijken

- ▶ Het apart wonen van bevolkingsgroepen met bepaalde kenmerken in bepaalde wijken noem je **[ruimtelijke segregatie]**. Twee vormen van segregatie zijn scheiding tussen **[inkomensgroepen]** en tussen **[etnische groepen]**. Ruimtelijke segregatie leidt vaak tot maatschappelijke segregatie.
- Een etnische wijk is een woonwijk waar vooral mensen uit **[één bepaalde etnische groep]** wonen. Het bestaan van etnische wijken heeft te maken met drie factoren.
- In een etnische wijk vind je de **[veiligheid]** van de eigen groep. Bovendien zijn er **[voorzieningen]** speciaal voor die groep te vinden.
- Buiten de wijk zijn de huizen **[(te) duur]**.
- In een andere (duurdere) buurt is er kans op **[discriminatie]**.

Basisboek 156 Getto's

- ▶ De naam **[getto]** wordt tegenwoordig gebruikt voor heel arme etnische wijken, vaak met grote problemen.
- In Nederland staan woonwijken met veel problemen bekend als **[probleem]wijken** of **[achterstands]wijken**. Door **[herinrichting]** en **[sociaal-economische]** maatregelen wordt geprobeerd de **[leefbaarheid]** te verbeteren.
- Bij herinrichting worden delen van een woonwijk vervangen door dure koopwoningen.
- Verschillende vormen van sociaal-economische maatregelen zijn: **[verbetering van de veiligheid]**, verbetering van **[(sport)voorzieningen]** en het geven van **[(taal)cursussen]**.

§6 Google Earth en Amerika

Close-up van Los Angeles

Met Google Earth kun je inzoomen tot op straatniveau

Basisboek 15 GIS

- ▶ GIS (**[Geografisch Informatie Systeem]**) is een computersysteem dat informatie over een bepaalde locatie kan opslaan, onderzoeken en in beeld brengen.
- Door verschillende kaarten over elkaar heen te leggen, kun je verschillende soorten informatie aan een locatie koppelen en breng je gegevens met elkaar in verband.
- De bekendste toepassing van GIS is de **[routeplanner]**.